

Katarzyna Marcol

Uniwersytet Śląski w Katowicach

 <https://orcid.org/0000-0002-2531-9216>

Studia Etnologiczne i Antropologiczne, t. 21, nr 2
ISSN 2353-9860 (czasopismo elektroniczne)
<https://doi.org/10.31261/SEIA.2021.21.02.04>

Dekonstrukcja stałości i refleksja posthumanizmu

Sprawozdanie z SIEF2021 15th Congress, Helsinki, Finlandia, 19–24 czerwca 2021

Mottem kongresu organizowanego w 2021 roku przez Société Internationale d’Ethnologie et de Folklore (SIEF) – International Society for Ethnology and Folklore był cytat z powieści francuskiego pisarza renesansowego François Rabelais’ego: „Zawsze bowiem dążymy do rzeczy zabronionych i pragniemy tego, czego nam odmówiono” (*Gargantua i Pantagruel*, tłum. Tadeusz Boy-Żeleński). Zdanie to zapowiadało tematykę obrad, które zaplanowane były w Helskinkach, ale ostatecznie odbyły się w przestrzeni wirtualnej, na skutek zaostrzenia środków bezpieczeństwa z powodu pandemii COVID-19. Organizatorzy postawili sobie za cel skupienie uwagi etnologów, antropologów, folklorystów oraz naukowców z pokrewnych dyscyplin na dyskursach i praktykach tworzenia, łamania, reinterpretacji i przekraczania zasad. Sam tytuł kongresu – „Breaking the rules? Power, participation, transgression” sugerował zainteresowanie środowiska akademickiego badaniem przyczyn i skutków łamania, naginania i przekraczania norm oraz skłaniał do ponownego przyjrzenia się pojęciom władzy, partycypacji i transgresji.

Wśród kilkudziesięciu międzynarodowych paneli dyskusyjnych poświęconych „łamaniu zasad” w kontekście społecznym, gospodarczym, politycznym czy kulturowym, znalazł się także panel „Post-human rules: local practices, global sports, animal rights movements and the sense of co-being”, moderowany przez Letizję Bindi (Università degli Studi del Molise) oraz Norę Schuurman (Turun yliopisto). Referaty wygłaszane w ramach panelu wpisywały się w dyskurs naukowy toczący się wokół posthumanizmu, mający na celu opis splotu czynników społecznych, kulturowych, środowiskowych i technologicznych w relacjach ludzi i bytów więcej-niż-ludzkich (Abram, 1997; Hastrup, 2014). Dyskurs ten dekonstruuje dotychczasowy układ hierarchii właściwy dla antropocentryzmu poprzez jego reinterpretację, a w konsekwencji rozwój nowych perspektyw w postrzeganiu rzeczywistości. Podstawowym założeniem posthumanizmu jest bowiem próba przekroczenia antro-

centryzmu w poznaniu, która wymaga rezygnacji z myślenia o świecie w perspektywie ludzkiej, uznanej za uprzywilejowaną, oraz przeformułowania fundamentalnych kategorii i założeń, na których oparta jest zachodnia wizja świata zrodzona na gruncie humanizmu (Braidotti, 2006: 201; Majbroda, 2019: 38).

Rozważania podejmowane w kontekście posthumanizmu obejmują również studia dotyczące zwierząt, gdyż relacje między światem więcej-niż-ludzkiem i światem ludzi należą do jednych z fundamentalnych sieci powiązań w kulturze (Gross, Vallely, 2012; Barcz, Łagodzka, 2015). Dowodem na zainteresowanie tymi relacjami były referaty zaprezentowane przez uczestników wspomnianego panelu, w których ukazano związki pomiędzy człowiekiem i zwierzęciem w odniesieniu między innymi do tradycyjnych praktyk, wydarzeń sportowych oraz ruchów aktywistycznych broniących praw zwierząt. Głos w dyskusji zabrały Kinga Czerwińska i Katarzyna Marcol z Instytutu Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach, wygłaszając referat „Posthumanism and animal policy – how cultural ideas serve economic and political goals”. Swoje studia nad współistnieniem ludzi i zwierząt w kulturze Zachodu badaczki skierowały w stronę polityki i etyki. W referacie zostały przedstawione dwie próby wprowadzenia do ustawodawstwa w Polsce kwestii regulujących prawa zwierząt. Pierwsza z omawianych koncepcji legislacyjnych była inicjatywą społeczną „Jeszcze żywy Karp! – Uwolnij karpia”, a druga – projektem politycznym pod nazwą „Piątka dla zwierząt”. Pierwsza z nich zakończyła się sukcesem, a druga była nieudana. Analiza antropologiczna zmierzała do ukazania, w jaki sposób za pomocą języka i środków pozajęzykowych (symbolicznych, performatywnych) te koncepcje społeczno-polityczne były umacniane lub destabilizowane i co wpłynęło na sukces jednego i na porażkę drugiego przedsięwzięcia.

Claude Lévi-Strauss, w eseju będącym formą hołdu oddanego Jean-Jacquesowi Rousseau jako autorowi *Rozprawy o pochodzeniu i podstawach nierówności między ludźmi*, przedstawił krytykę postawy antropocentrycznej, z której biorą początek kultury Zachodu. Zauważył on, że „mit wyłącznej godności natury ludzkiej sprawił, że sama natura doznała pierwszego okaleczenia, które sprzyjało wykrystalizowaniu się nowoczesnego rozumienia tego, czym jest natura, tworząc ramę interpretacyjną dla zjawisk uznanych za przyrodnicze i lokujące się poza ludzką rzeczywistością” (Lévi-Strauss, 2005: 640). Dekonstrukcja idei humanizmu oraz przełamanie hegemonii myślenia o świecie w kategoriach opozycji natura – kultura jest niewątpliwie wyzwaniem zmierzającym do przełamania paradygmatu antropocentrycznego nie tylko w pracach naukowych, ale również w myśleniu potocznym.

Bibliografia

- Abram D., 1997, *The spell of the sensuous. Perception and language in a more-than-human world*, New York, Vintage.
- Barcz A., Łagodźka D., red., 2015, *Zwierzęta i ich ludzie. Zmierzch antropocentrycznego paradygmatu*, Warszawa, Instytut Badań Literackich.
- Braidotti R., 2006, *Transpositions. On nomadic ethics*, Cambridge, Polity Press.
- Gross A., Valley A., eds., 2012, *Animals and the human imagination. A companion to animal studies*, New York, Columbia University Press.
- Hastrup K., 2014, *Nature. Anthropology on the edge*, w: K. Hastrup, ed., *Anthropology and nature*, London, Routledge.
- Lévi-Strauss C., 2005, *Jan Jakub Rousseau – twórca nauk humanistycznych*, przeł. L. Kolankiewicz, w: A. Mencwel, red., *Antropologia kultury. Zagadnienia i wybór tekstów*, Warszawa, Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Majbroda K., 2019, *W relacjach, sieciach, splotach asamblaży. Wyobrażenia antropologii społeczno-kulturowej wobec aktualnego*, Wrocław, Atut.

.....

Katarzyna Marcol, antropolożka kultury i folklorystka, adiunkt w Instytucie Nauk o Kulturze Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Jej zainteresowania naukowe oscylują wokół zależności między językiem, kulturą i identyfikacją. Prowadzi prace badawcze nad wpływem języka na konstruowanie obrazu świata, w tym nad rolą folkloru słownego w kształtowaniu nastrojów społecznych. Jest liderką Zespołu Badawczego ds. Ekologii Kulturowej i Badań Etnograficznych w Uniwersytecie Śląskim.

.....